

BİR CAHİLİYE İNANCI OLAN “ATALAR DİNİNE” BAĞLILIĞIN ÇAĞDAŞ TEZAHÜRLERİ

“Cahiliye dönemi” olarak geleneksel algıda zemmedilen bu kavram, Araplar’ın adeta zircahil oldukları veya herhangi bir kültürel birikimlerinin bulunmadığı anlamına sabitlenemez.

Günümüz Müslümanlarının zihninde “Cahiliye dönemi-çağı” algısı, tamamıyla olumsuz ve daha çok bilgisizliğin karşılığı olarak anlam kazanmıştır. İslâm’dan sonra ortaya çıkan bu kavramın içi, Müslüman bakış açısına göre doldurulduğundan tamamen olumsuz tasvirlerle sunulur. Kavrama böyle bir anlam yüklenmesinde kimi ayetlerde geçen açıklamaların da rolü vardır. Örneğin ayetlerde “*Cahiliye zanni*”,¹ “*Cahiliye taassubu*”,² “*Cahiliye hükümü* (idaresi)?”³ veya “*Geçmiş Cahiliye devri kadınları gibi açılıp saçılmayın*”⁴ mealindeki vurgular, İslâm öncesi döneme ait olumsuz nitelendirmeleri çağırıştırır. Keza hadis koleksiyonları arasında da bu bağlamda rivayetleri görmek mümkündür.⁵ Geleneksel İslâm algısına bakıldığında, Cahiliye dönemine ait Müslüman bilinçaltı, faizin, zinanın, ahlâksızlık ve hukuksuzluğun kol gezdiği bir dönem olarak şekillenmiştir.⁶

Hemen hatırlatalım ki, “Cahiliye” kavramı yaygın kabul haline gelmiş olan ilmin zıddı anlamındaki bilgisizliği değil, daha çok kibrin, nobranlığın, zulmün, acımasızlığın veya bazı konulardaki aşırılıkların zıddı olan hilmsizliği ifade eder. Nitekim ‘cehl’ kelimesi kibir, gurur, sınır tanımazlık, zorbalık, kabalık, katı kalplilik ve barbarlık gibi

anlamlar içermektedir.⁷ Dolayısıyla “Cahiliye dönemi” olarak geleneksel algıda zemmedilen bu kavram, Araplar’ın adeta zircahil oldukları veya herhangi bir kültürel birikimlerinin bulunmadığı anlamına sabitlenemez. Nitekim Hz. Peygamber’e yaptıkları itirazlara bakılırsa, birçok konuda bilgi sahibi olduklarını, keza belli bir inanç geleneğini sürdürdüklerini görüyoruz.

Rasulullah (a.s.) tebliğ sürecine başladığı zaman, Araplar’ın en çok itiraz ettiği konulardan birisi atalarının dinini sürdürme reksiyonudur. Onlar atalarının inancına sahip olduklarını ve bunu değiştirmek istemediklerini mazeret olarak ileri sürüyorlardı. Hatta atalarının inancına sahip olmalarını, Allah’ın takdiri olarak sunup, putperestliği kendilerinin icat etmediğini dile getiriyorlardı. İlgili ayetlerin bir kısmında bu durum şöyle açıklanır:

“Küfürde direnenlere, “Allah’ın indirdiklerine uyun” denildiği zaman, onlar “Hayır, biz atalarımızdan ne gördüsek ona tabi oluruz” derler. (Peki) Ya ataları hiçbir şey e akli kesmeyen ve doğru yolu bulamayan kimseler idiyse?”⁸

Onlara, "Allah'ın indirdiği (Kitab'a) ve Elçi'ye uyun" denildiğinde, "Atalarımızdan gördüklerimiz bize yeter" derler. (Peki) Ya ataları hiçbir şey bilmiyor ve doğru yolu bulamamışsa?⁹

Onlar şöyle cevap verdiler: "Ne yani, şimdi sen bize, yalnız Allah'a kulluk etmemiz ve atalarımızın tapıldığı putları terk etmemiz için mi geldin? Şayet doğru söylüyorsan, bizi korkuttuğun azabı üzerimize getir de görelim bakalım."¹⁰

Müşriklerin putperestliğinin onları çok kötü bir yola sürükleyeceğinden şüphen olmasın. Onlar da, daha önce atalarının yaptıkları gibi putlara tapıyorlar. Hiç şüphesiz biz onların payına düşen cezayı vereceğiz."¹¹

Cahiliye Araplar'ı, Allah'ın iradesi veya takdiri doğrultusunda putperestliği ya da şirki benimsediklerini vurgularken aslında bunu kaderin bir cilvesi olarak görmüşlerdir. Kimi yorumlara göre geleneksel İslâm anlayışındaki kaderci inanın izlerinin Emeviler dönemine kadar uzandığı söylenir. Tespit yanlış değil, fakat ayetlere bakıldığında aslında Emeviler'deki kaderci anlayışın izlerinin Cahiliye dönemine kadar uzandığını ve daha sonradan İslâmî motifle süslenip şekillendirilerek bir inanç doktrinine dönüştürüldüğünü söylemek mümkündür. Nitekim Kur'an onların ahiret gününde sorguya çekilecekleri zaman "elest bezmi" olarak bilinen ve insanlığın hayata gelmeden önce Allah'ı tek ilah olarak kabul edeceğine dair verdiği sözün hatırlatılacağını, an-

cak onlar bu akitleşme veya Allah'a inanma konusunda haberlerinin olmadığını ve bu nedenle şirke düştüklerini ifade edeceklerini haber verir,¹² ardından onların kaderci anlayışlarını şöyle yansıtır:

"Daha önce atalarımız şirke düşmüşler. Bizler onlardan sonra gelen nesilleriz. Şimdi batıl yola düşenlerin yüzünden mi bizi cezalandıracaksınız?..."¹³

Söz konusu kaderci anlayışın bir daha açık ifadesini Nahl Sûresinde Kur'an şöyle dile getiriyor:

Müşrikler diyorlar ki, "Şayet Allah dileseydi biz de atalarımız da O'ndan başka bir varlığa tapmaz, O'nun helal kıldığını haram saymazdık." (Ey Peygamber) Onlardan önceki kavimler de böyle yapmışlar ve benzer sözler söylemişlerdir. Bilin ki, Elçi'ye düşen, sadece kendilerine gelen vahyi tebliğ etmektir.¹⁴

Şirk koşanlar diyecekler ki, "Şayet Allah dileseydi biz de, atalarımız da, O'na ortak koşmaz, kendi kendimize hiçbir şeyi haram saymazdık. Onlardan önceliler de, Elçilerini böyle yalanlamışlardı..."¹⁵

(Müşrikler Kâbe'yi anadan üryan tavaf ederken) "Biz atalarımızdan böyle gördük, zaten Allah da bize böyle emretmiştir" derler. Sen onlara de ki, "Allah çirkin işleri emretmez, bilmediğiniz, aynı zamanda aslı esası olmayan şeyleri mi O'na isnad ediyorsunuz?"¹⁶

Ayetlere bakıldığında aslında Emeviler'deki kaderci anlayışın izlerinin Cahiliye dönemine kadar uzandığını ve daha sonradan İslâmî motifle süslenip şekillendirilerek bir inanç doktrinine dönüştürüldüğünü söylemek mümkündür.

Kur'an-ı Kerim atalar dinine bağlılığın ve bu bağlamda peygamberlere itirazın geçmişten beri var olduğunu ve bu anlayışın adeta insanoğlunun bir hastalığı haline geldiğini haber verir ve bu bağlamda geçmiş Peygamberlere yapılan itirazlardan örnekler sunar. Verilen örnekler bir taraftan muhatapları iknaya yönelikken bir taraftan da Resulullah'ı teselliye yönelik mesaj da içermektedir. Haddizatında ilk muhatap kitleye yapılan uyarı gibi, günümüz Müslümanlarına da apaçık uyarı özelliğindedir. İlgili ayetlerden bir kısmını şöyle sıralayabiliriz:

"Dediler ki, 'Ey Salih, bundan önce sen içimizde kendisine ümit bağlanan birisiydin. Şimdi sana ne oldu da, atalarımızın yaptığı şeylere tapmaktan bizi men etmeye çalışıyorsun? Biz senin bizi davet ettiğin inancın gerçekliği konusunda tereddüt içindeyiz.'¹⁷

Dediler ki, 'Ey Şuayb! Atalarımızın öteden beri tapındığı putlardan ve mallarımızı dilediğimiz gibi alıp-satmaktan vazgeçmemiz gerektiğini, sana dinin mi emrediyor? (Meğer) Sen ne kadar halim-selim, ne kadar da akıllı bir adammışsın.'¹⁸

Firavun'un adamları dediler ki, 'Sen bizi atalarımızdan görüp öğrendiğimiz dinden vazgeçirmek ve sonunda bu ülke yönetimini kardeşinle birlikte ele geçirmek için mi karşımıza çıktın? Şunu iyi bilirsiniz ki, biz ikinize de asla inanmayacağız.'¹⁹

Onların itirazları üzerine Hz. Mûsâ şu karşılığı vermiştir: "O, sizin de gelmiş geçmiş atalarınızın da Rabbidir..."²⁰

Kur'an atalar inancını sürdürmedeki ısrarları üzerine muhataplarını uyarırken Allah'ı terk edip tapındıkları putların kendilerinin ve atalarının uydurdukları sahte ilahlar olduklarını vurgular. Hatta onların tanrı olarak kabul edilebileceğine dair hiçbir delil veya ayetin indirilmediğine dikkat çeker. Ardından hükmün/dinin sadece Allah'a ait olduğunu ve O'nun indirdikleri ile kaim kılındığını belirtir ve lâyıkiyle Allah'ı tanıyıp kulluk ya da ibadet etmeleri gerektiğine vurgu yapar.²¹ Hatta somut örnek vererek melekleri Allah'ın kız çocukları olarak nitelemelerinin anlamsızlığına değinerek, "Bu konuda ne kendilerinin ne de atalarınızın hiçbir sağlam bilgi veya dayanaklarının olmadığını..."²² dikkat çeker.

Kur'an-ı Kerim'in birçok ayette atalar dinine vurgu yap-

ması ve bu konuda uyarılarda bulunması, muhataplarının geçmişin oluşturduğu inanç veya değerlere sıkı sıkıya bağlı olduklarının bir göstergesidir. Kur'an onların ilişkilerine işaret ederken sürekli akla veya idrake vurgu yapar. Hatta şayet atalar inancına sahip çıkılacaksa, en büyük ataları olarak kabul ettikleri Hz. İbrahim'in dini (hanif) referans gösterir ve ona inanmalarını öğütler. Tevhidin karşılığı olarak kullanılan *haniflik*,²³ ed-din, İslam, fitratullah olarak nitelenir.²⁴ Kur'an Hz. İbrahim özelinde birçok somut örnek vererek uyarılarda yapılır. Nitekim Resulullah'a şiddetle itiraz edenleri uyarırken,

Hz. İbrahim örneğini verir ve kavmini putlara tapmaktan alıkoymaya çalıştığını, ancak halkın ona karşı şu itirazda bulunduğunu hatırlatır: "Biz atalarımızdan böyle gördük. Onlar da bu putlara/heykellere tapıyorlardı."²⁵

Kur'an geçmiş veya atalar inancına körü körüne bağlılığı sapıklık olarak niteler ve Hz. İbrahim'in kavmi özelinde şu uyarıyı yapar: "Gerçek şu ki, siz de atalarınız da, apaçık bir sapıklık içindediniz."²⁶ Yine O'nun ağızından şu soruyu sorar ve zihinleri çalıştırmak ister: "Peki, sizin ve geçmişte atalarınızın taptığı şeylerin ne olduğunu hiç düşündünüz mü? Bilin ki, o putlar benim düşmanımdır. Benim dostum ise sadece âlemlerin Rabbidir."²⁷

Atalar dinine körü körüne bağlılığın çağdaş yansımasını sürekli geçmiş din büyükleri, âlim-ulema sınıfı veya Hazret sıfatıyla yüceltilen sayısız otoriteye bağlı kalma reaksiyonunda görmek mümkündür. Kur'an geçmişte otorite görülen din büyüklerine değil, vahye bağlılığa vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla Kur'an şayet geçmiş veya atalar dini yüceltilecekse, yüceltilmesi veya benimsenmesi gereken insanların kendi elleriyle oluşturdukları sahte ilahlar değil, ortak ata olan ve Hz. Peygamber'e indirilen dinî geleneğin atası olan Hz. İbrahim'in dinine bağlılığı öne çıkarır.

Hatırlatmakta yarar gördüğümüz bir husus ise, Kur'an'ın vurguladığı atalar dini vurgusunun aslında kabileden kabileye değişen yapı arz ettiği, bununla birlikte temelde tevhid-şirk mücadelesi bağlamında genel bir niteleme özelliği taşıdığı gerçeğidir. Diğer bir ifadeyle asıl vurgu, kendi kabile çıkarları için gerektiğinde inandıkları dinî bile araçsallaştırmalarıdır. Bu yüzden Kur'an bir taraftan atalar dinini yererken bir taraftan da körü körüne bağlı-

ğin anlamsızlığına vurgu yapar. Bu nedenle şayet atalar dininden söz edilecekse kabileler arası farklı telâkkiye ait detaylara girmeksizin, müşriklerin de ata ortak kabul ettikleri Hz. İbrahim'in tevhid esaslı dini üzere birleşmeleri gerektiğini hatırlatır. Şüphesiz bu hatırlatma aynı zamanda dinin araçsallaştırılmasının önünü kesen sınırdır. Vahyin dile getirdiği bu husus, günümüz açısından değerlendirildiğinde tıpkı farklı cemaat-tarikat veya gurupların ortak payda olarak dinî söylem kullanmalarına rağmen, kendi içlerinde birçok farklı telâkkiye sahip olmaları veya İslâm'ın belirlediği kuralların dışına çıkabilmeleridir. Dikkat edilirse Resulullah'a itiraz edenler hak ve hakikat yerine daha çok, bireysel veya kabilevi çıkarı nedeniyle düşmanlık göstermekteydi. Toplumsal veya ekonomik statü, zengin-fakir ayırımına dayalı teamüller, takıntı haline gelmiş alışkanlıklar veya benimsenen gelenek ya da adetlerdir. Kur'an'ın zemmettiği atalar dinî ile günümüzdeki kimi cemaat veya tarikatların, kendi istikballeri için gerektiğinde dinî ya da siyasî söylem kullanmaları arasında temelde bir farklılık gözükmemektedir.

Malum olduğu üzere Arap sosyal yaşantısında kabileler ve onların her bir üyesi, tıpkı günümüzdeki tarikat-cemaat yapılanması gibi, haksız da olsa kendi kabilesinin çıkarları doğrultusunda hareket etmek zorundadır. Bu yüzden kabilesinin yanlışlarını sorgulamaz, sorgulayamaz da. Sadece kabilenin çıkarı için mücadele eder veya kendisine verilen rolü oynar. Kabileye karşı bu bağlılık öylesine içselleştirilmiştir

ki, en ahlâk dışı bir davranış bile sorgulanamaz. Örneğin geleneğe göre haram aylarda kan dökmek yasaktır. Ancak şayet kabile üyesi bu eylemi gerçekleştirmişse, diğer üyeler onu sahiplenmek zorundadır. Dikkat edilirse, günümüzdeki bazı cemaat yapılanmalarında da benzer bir bağlılık esası hakimdir. Cemaat üyesi bulunduğu cemaati veya kendi adına karar verenleri sorgulayamaz. Vahye veya dinî değerlere açık bir şekilde aykırı olsa bile, cemaatin menfaati için doğrudan nasrlara aykırı olan davranışı/eylemi sergilemek, adeta dinî bir görev olarak telâkki edebilir. Maksada ulaşan her yol mubahtır feh-

Kur'an'ın zemmettiği atalar dinî ile günümüzdeki kimi cemaat veya tarikatların, kendi istikballeri için gerektiğinde dinî ya da siyasî söylem kullanmaları arasında temelde bir farklılık gözükmemektedir.

vasınca, gerektiğinde devlet imkânları bile kullanılarak çeşitli devlet kademelerine sızdırılan ajanlar vasıtasıyla devletin en mahrem bilgileri bile, cemaatin çıkarı uğruna

ifşa edilebilir. Her ne kadar dinî değerlere bütünüyle aykırı olsa da, böyle bir anlayışın sergilenmesinde herhangi bir beis görülmez. Yakın geçmişte ülkemizde yaşananlar, dile getirilenlerin adeta somut örneği niteliğindedir. Adeta cahiliye dönemi Araplarının dini veya kendi inançlarını araçsallaştırmaları gibi, günümüzdeki kimi cemaat veya tarikatların da benzer bir anlayışla hareket etmeleri ilginç bir ironidir.

Mekke toplumuna yönelik olarak kullanılan atalar dini vurgusu, Medine'ye hicretten sonra *kitab ehli* olarak bilinen Yahudilere karşı da kullanılmıştır. Hatırlanacağı üzere Resulullah Medine'ye hicret ettiğinde buradaki Yahudiler, gelişmelerin aleyhlerine dönebileceği endişesiyle başlangıçta Allah Resûlünün oluşturduğu kurallara dahil olmuşlardır. Hz. Peygamber de onları dışlamamış ve ilişkileri olumlu yönde geliştirmiştir. Haddizatında Kur'an onları zikir ehli olarak niteleyip bir bakıma taltif etmiştir. Yahudilerle başlayan bu olumlu sürecin nüzul dönemi-ne bile yansıdığını görüyoruz. Nitekim Mekki olan kimi ayetlerde onlara karşı yumuşak bir üslup kullanılmış, haddizatında bu üslup, Medine'ye hicretin ilk yıllarında da devam etmiştir. Ancak Yahudilerin giderek İslâm toplumundan uzaklaşmaları, verdikleri söze (Medine anlaşmasına) bağlı kalmamaları, Müşriklerle işbirliğine girmeleri, özellikle Bedir savaşının kazanılmasından sonraki süreçte tedirginliklerinin giderek artması, adeta aba altından sopa gösterip Resulullah'ı tehdit etmeye kalkmaları ve düşmanlıklarını açığa vurmalarından sonra nâzil olan ayetlerde Kur'an onları şiddetle yermiştir. Her ne kadar istisnaların olabileceği açıklamasını yapmasa da, üslubu giderek sertleştirilmiş ve atalarının da geçmişte verdikleri sözü tutmadıklarını ve dönek olduklarını hatırlatmıştır. Hatta melun derecesine varıncaya kadar onlara karşı sert bir söylem kullanmıştır. Böylece tıpkı müşrikler gibi onların da ata kabul ettikleri Hz. İbrahim'in dinine davet etmiştir. Nitekim Kur'an tevhid inancını yeniden ikame etmeye çalışırken ilgili ayetlerde bu durumu şöyle açıklar:

"Ey (İbrahim'in dinine değer veren) Yahudiler! Yakub ölmek üzereyken çocuklarını başına toplayıp 'Ben ölüp gittikten sonra kime ibadet edecekseniz diye sorduğu, on-

ların da, 'Biz hem senin hem de ataların İbrahim, İsmail ve İshâk'ın bir olan İlahına ibadet edeceğiz ve sadece O'na teslim olacağız' diye karşılık verdiklerinde, siz bu konulara tanıklık mı ettiniz ki?"²⁸

Ayette Kur'an atalarının inancına sahip oldukları iddiasının hangi sağlam bilgiye dayandığını sorgulamakta ve bu hatırlatmayla mevcut inançlarının atalarının inancıyla uyumadığına dikkat çekmektedir. Kitab ehline yönelik ortak ata vurgusu sadece bu ayetle sınırlı değildir. Örneğin Yûsuf sûresinde benzer bir açıklama yer almakta ve şu mesaj verilmektedir:

"Rabbin seni seçip peygamber yapacak. Seni rüya yorumlamayı ve onları değerlendirmeyi öğretecek. Daha önce ataların İbrahim ve İshak'a peygamberlik verdiği gibi, sana ve Yakub'un soyuna da peygamberlik verecektir..."²⁹

Olaylara ait kayıtlar birinci el kaynaklar değil ikinci, üçüncü el kaynakların anlatılarından oluşarak derlenmiş ve bunlar Abbasilerin kurulduğu 750'li yıllara doğru yazıya geçirilmiştir

Referans verilen ayetlerin muhatabı olan müşriklerin veya geçmiş kavimlerin peygamberlerine karşı inkârda ısrar veya bildikleri yoldan şaşma konusunda inat-

larını Kur'an çok açık bir dille yererken, adeta günümüz Müslümanlarına da seslenmekte ve geçmişten devralınan mirası koruma konusundaki ısrarı, vahyin şahitliğiyle gözden geçirmeleri gerektiğine dikkat çekmektedir. Daha da somutlaştırırsak, atalar dinine bağlılıktaki ısrarda samimiyseniz, o halde ortak ata olan geçmiş peygamberlerin mirasına sahip çıkın. Siz inandıklarınızın doğru olduğunu nereden biliyorsunuz? Şayet bu konuda samimiyseniz, vahyin tanıklığına başvurun ve "din" ya da "geçmiş miras" olarak kabul ettiğiniz inancınızı, vahyin ışığında gözden geçirin. Aksi halde sizin inandığınız birtakım doğruların Allah'ın Kitabı ile çelişebileceğine dikkat çekmektedir.

Atalar dini takıntısı ne yazık ki, günümüz Müslümanlarının en önemli problemlerinden birisidir. Çağdaş Müslüman bilinçaltı, devralınan mirasın Resulullah'tan itibaren kesintisiz şekilde geldiğini ve her aktarılan rivayetin hiçbir kesintiye uğramadan günümüze ulaştığı zannıyla hareket eder. Oysa günümüzde elimizin altında bulunan klasik eserlerin en erkeni hicri 150'li yıllara dayanır ki, bu tarih 767 civarı yani yaklaşık olarak Abbâsilerin kuruluş yıllarıdır. Daha öncesinde elbette ki, yazılı metinler vardı.

Ancak Kur'ân metni hariç tutulursa, bunlar dini metin olmaktan ziyade bazı arazi iktaları, birtakım mektup veya anlaşma metinleri ve zekât oranlarını belirten yazılardır. Bunların haricinde olaylara ait kayıtlar birinci el kaynaklar değil ikinci, üçüncü el kaynakların anlatılarından oluşarak derlenmiş ve bunlar Abbasîlerin kurulduğu 750'li yıllara doğru yazıya geçirilmiştir, hadis tedvini ve telifi de bu dönemlere denk gelir. Bu tarihsel süreç bilinmediğinden, elimizde var olan bütünüyle rivayet kültürüne dayalı kaynaklar ve bu konuda özellikle de Kur'ân'dan sonra en önemli otorite olarak gösterilen *kütüb-i sitte* eserleri dahil, tamamı insan unsurudur ve daha sonradan tedvin ve telif edilmişlerdir. Rivayet kültürünün şekillendiği ve klasik İslâm kaynakları olarak bilinen eserlerin tarihsel geçmişi, böyle bir gerçekliğe dayandığına göre, geçmişten devralınan mirasın sorgulamasız kabul edilmesi, adeta Cahiliye dönemi Arab'ının atalarının dinini sorgulamaksızın kabulü arasında fazla bir fark yoktur.

Özellikle vahiy gibi tartışmasız metin (Kur'ân), Müslümanların elindeyken, İslâm inancını rivayet kültürü çerçevesinde şekillenen ve adeta atalar dini formuna sokan birtakım anlayış, telâkki ve ritüellere sabitlemek, bilinçli Müslüman için büyük bir vebalin ötesinde ciddi bir sorumluluktur. Dolayısıyla Müslümanlar önce devraldıkları mirası, inandıkları Kitab'ı tanımak ve bilmek durumundadırlar. Akla-düşünmeye vurgu yapan Kur'ân, din adamlarına ayrıcalık tanıyacak bir otorite makamının önünü kesmiştir. Diğer bir ifadeyle bireye müthiş bir özgürlük alanı tanımıştır. Buna rağmen geleneksel algıda "din adamı veya âlimi" olarak birtakım yapay otoriteler oluşturulmuş ve onların görüş veya eserleri, adeta vahiy gibi otorite gibi telâkki edilmiştir. Sorgulamaksızın kabul gören bu otoritelere bağlılıkla, Cahiliye dönemi Arapları'nın körü körüne putlara tapmaları açısından aslında bir fark yoktur. Nitekim günümüzde çok çeşitli akımlar veya bunlara önderlik eden isimlere olan bağlılık bunun tipik örneğidir. Her birisinin iddiası ve söylemi Kur'ân olduğu halde asla vahyin bağlayıcılığında birleşmemeleri hayli ilginçtir. Tıpkı Cahiliye dönemindeki Araplar genelde putperestliğe inanmakla birlikte hemen her kabilenin kendine özgü bir putu vardı ve kendi içlerinde parçalanmışlık arz ederlerdi. Bunun arkasındaki en önemli saik ise, oluşturulan yapay din otoriteleri ve Kitab'ı tanımama eksikliğidir.

Müslüman bilinci vahyin bağlayıcılığında birleştiği zaman, yapay otoritelerin hiçbir hükmünün olmadığı gerçeği ortaya çıkar ve bu takdirde, falan otorite veya filan

otoriteye ait "din" algısı yerine vahyin inşa ettiği ve Resulullah'ın hayata tatbik ettiği İslâm inancı, gönüllere yerleşmiş olur. Aksi takdirde vahiy dışındaki herhangi bir din algısı ya rivayete ya da otorite kabul edilen herhangi birisinin yorumuna dayanır ki, bu, her zaman doğru ve sağlıklı bir sonuca götürmez. Dolayısıyla Müslümanlar eleştirdikleri Cahiliye Arab'ının durumuna düşmemelidirler. Unutulmamalıdır ki, Kur'ân atalar dinini yererken, muhataplarını vahyin belirlediği sınırlar çerçevesinde Allah'ın indirdiğine davet etmekte ve vahyin aydınlığını çözüm yolu olarak göstermektedir.

Notlar

1. Âl-i İmrân 3/154.
2. Fetih 48/26.
3. Mâide 5/50.
4. Ahzâb 33/33.
5. İbn Hanbel, III, 446, 447, 478; Buhârî, "Menâkıb", 8; Dârimî, "Mukaddime", 1; Tirmizî, "Tefsiru'l-Kur'ân", 22.
6. Mustafa Fayda, "Câhiliye", *DîA*, İstanbul 1993, VII, 17; Neşet Çağatay, *İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, Ankara 1982, 99; Adnan Demircan, "Son Peygamber'in Geldiği Coğrafya ve Toplum: Hicaz Bölgesi ve Câhiliye Arapları", *Cahiliye Toplumundan Günümüze Hz. Muhammed*, Fecr yay. Ankara 2007, 44.
7. Mahmûd Şükrî Âlûsî, *Bulûğu'l-Ereb fî Ma'rifeti Ahvâli'l-Arab*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut t.y., I, 16; Georges Dâvûd, *Edyanü'l-Arab kable'l-İslam ve vehühe'l-hadar ve'l-ictimâi*, Beyrut 1988/1408, 160-61.
8. Bakara 2/170.
9. Mâide 5/104.
10. A'râf 7/70.
11. Hüd 11/109.
12. A'râf 7/171.
13. A'râf 7/172.
14. Nahl 16/35.
15. En'âm 6/148.
16. A'râf 7/28.
17. Hüd 11/62.
18. Hüd 11/87.
19. Yûnus 10/78.
20. Şuarâ 26/26.
21. Yûsuf 12/40.
22. Kehf 18/5.
23. Bakara 2/135; Âl-i İmrân 3/67, 95; Nisâ 4/125; En'âm 6/161; Yûnus 10/105; Nahl 16/123.
24. Rûm 30/30-32.
25. Enbiyâ 21/53.
26. Enbiyâ 21/54.
27. Şuarâ 26/75-77.
28. Bakara 2/133.
29. Yûsuf 12/6.